

Den ettertraktede «vinnerkallen»:

- KAN LETT SMULDRE BORT mellom hendene på en klaustrofobisk kusk

Nådegitt det genetiske lotteriet – eller en høyt påvirkelig, sørgelig neglisjert attributt? Hippolog Elin Grøneng Tysland lufter sine tanker om det ettertraktede vinnerinstinkt.

Av Elin Grøneng Tysland

Humanidretten drives utøverne av insentiver som heder og ære, penger og personlige målsettinger, eller til og med frykten for å tape. Mengden blod, svette og tårer som felles underveis, avhenger av ambisjonsnivået til den enkelte. Men det hersker ingen tvil om at en sterk psyke, og en høy motivasjonsgrad, er avgjørende for å hevde seg på toppnivå. Som Petter Northug uttalte etter tremila i VM i Liberec 2009: «Jeg føler meg helt sikker på at ingen uten mitt hode hadde vunnet med så stive bein som jeg hadde». Vi ser ofte eksempler på overveldende selvtillit blant idrettsutøvere på toppnivå. Noen har en helt

spesiell stoisk ro, mens andre kan framstå som arrogante og direkte usympatiske. Fellesnevneren er at de har en urokkelig tro på seg selv; men vit at den høye selvtilliten de kjenner på ikke er tilfeldig. Den er møysommelig oppbygd av et profesjonelt støtteapparatet som utøverne i verdenstoppen har rundt seg. De er fullstendig klar over at nøkkelen til suksess ligger i de psykiske, så vel som i de fysiske egenskapene – og de vet å pleie dem begge. De har for lengst snudd mantraet fra barndommen på hodet; «det viktigste er ikke å delta, det er å vinne». Derfor er det å tape nærmest utålelig, og det å vinne det eneste som betyr noe.

TENNER IKKE PÅ POKALER

Så hva da med våre hester; være seg trav- eller galopphester? Hva i alle dager er deres motivasjon for å vinne løp? De bryr seg vel katten om laurbærkranser, sølvpokaler, eller knapper og glansbilder som det oftest dreier seg om. Hva får en hest til å kjempe for å nå målstreken først? Hva får de til å trosse melkesyre og alle tilhørende biologiske effekter av å være sliten? Vi kaller det «vinnerkalle». Men langt fra alle hester har en sånn «vinnerkalle». Noen trosser slett ikke melkesyre, eller kjemper for å nå målstreken først. Noen kaster inn håndkleet så snart det begynner butte litt imot. Da sier vi at det sitter «i hodet». Begge uttrykkene antyder at vi hestefolk er bevisste på at hestens psyke kan være sterk eller svak, og at den utvilsomt har innflytelse på hestens ytterste potensiale

i løpsbanen. Vi vet at en sterk psyke kan gjøre en middelmådig hest god, og en svak psyke kan gjøre en god hest middelmådig. Så hvordan forholder vi oss til det? Finnes det en strategi på hvordan en kan ivareta en sterk psyke, eller bygge opp en svak psyke? Kan den i det hele tatt påvirkes og formes, eller er den en statisk egenskap nådegitt det genetiske lotteriet

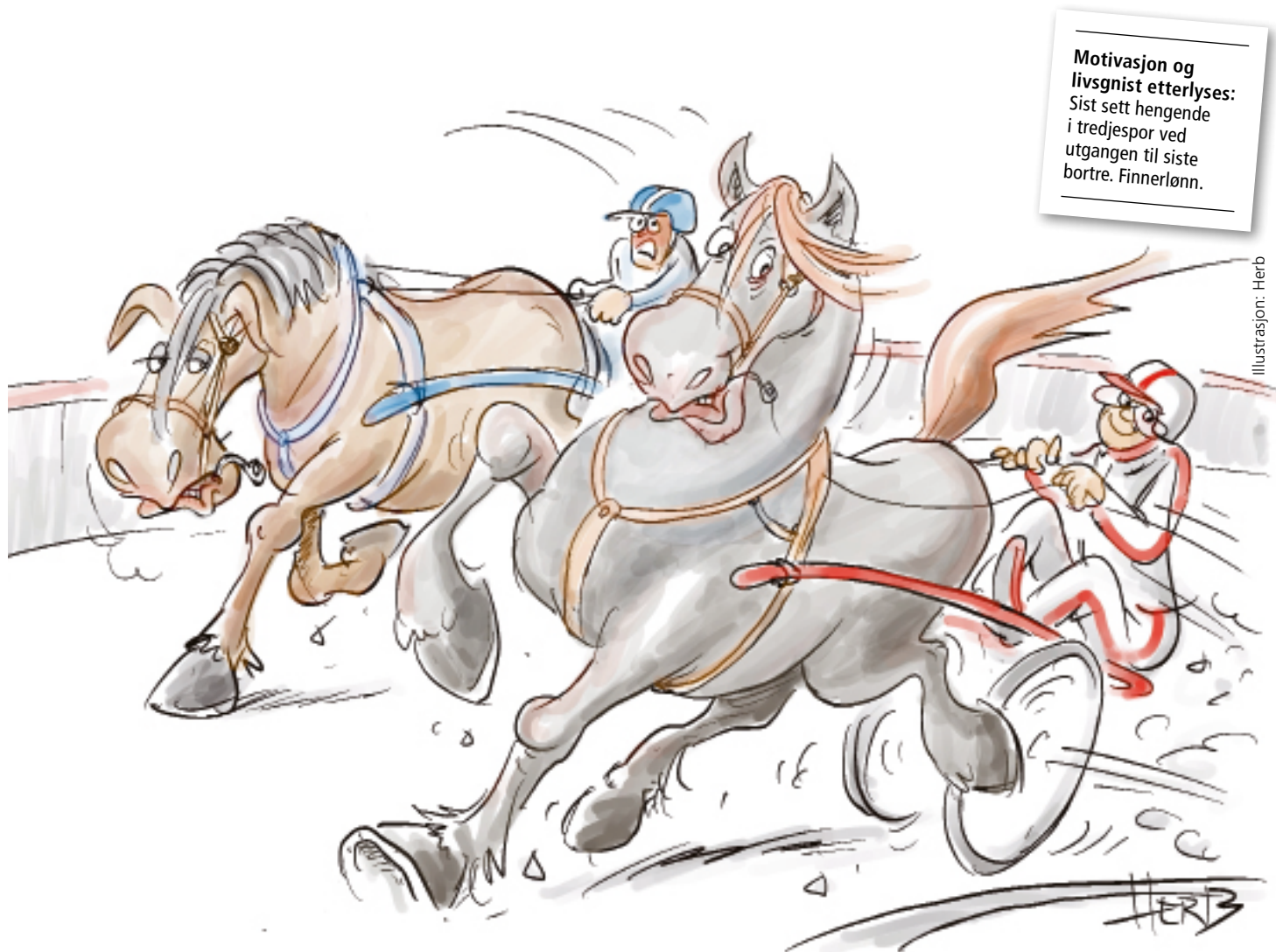
GENETISK LOTTERI

Hesten er den fødte atlet. Den har fysiske forutsetninger som vi mennesker bare kan drømme om; som vi har foredlet og formet i en årreke gjennom selektert avl. De beste hingstene som har vunnet prestisjetunge løp og tjent masse penger, får også størst mulighet til å føre sine gener videre. Denne genetiske julegaven disse hingstene sitter på, inneholder ikke bare fantastiske fysiologiske muligheter, men også psykologiske styrker og svakheter. De psykiske egenskapene hingstene besitter kan vanskelig måles slik vi gjør med antall storløpsseirer, mengde penger innkjørt eller toppfart på ulike distanser. En hingsts psyke kan vanskelig tallfestes og vurderingen blir følgelig rent subjektiv. En generell oppfatning i hestemiljøet synes å være at enkelte hingstelinjer i større grad avler «tøffe» avkom, mens andre har fått ryktet på seg for å avle «feige» avkom. Sistnevnte er den sikre død for enhver avlshingsts framtidige karriere såfremt ryktet får fotfeste innad i hestemiljøet. Men om hingstens gode eller dårlige rykte er fortjent eller ufortjent, er det

Om artikkelforfatteren:

Elin Grøneng Tysland er utdannet stallmester (1 år) fra Norsk Hestsen-ter, samt hippolog (2 år) fra Wången i Sverige. Hun har mange års erfaring fra travsporten, blant annet seks år i USA. Tidligere lærer i hestefaget. Jobber i dag som stuttesjef ved Holtan Gård avlssenter.

Illustrasjon: Herb

Motivasjon og livsgnist etterlyses:
Sist sett hengende i tredjespor ved utgangen til siste bortre. Finnerlønn.

uansett rimelig å anta at hingstens psykiske tilbøyeligheter i noen grad videreføres til hans avkom.

ULIK OPPDRAGELSESTRATEGI

Hoppas bidrag til de fysiske så vel som de psykiske egenskapene, skal heller ikke undervurderes. Ikke bare bidrar hun med 50 prosent av genene, hun bærer først føllet i elleve måneder, for så å tilbringe minimum de neste fem månedene døgnet rundt med den lille. Hennes moderlige egenskaper, sosiale rang og holdning mot mennesker vil naturlig nok prege føllet. Noen føll er forsiktede og skeptiske, mens andre er kontaktsøkende og nysgjerrige, kort tid etter fødsel. Det kan tolkes som en slags medfødt innstilling til sine omgivelser, men en som raskt influeres av mors holdninger. En overbeskyttende mor, eller en hoppe som ikke opplever morsrollen som sitt kall her i livet, vil ha svært ulike strategier på hvordan føllet skal oppdras. Et kontaktsøkende, nysgjerrig føll får mest ut av sin personlighet med en mor som tillater noe slingringsmonn. Et forsiktig og litt skeptisk føll kan fort bli sky og engstelig med en mor som styrer med jernhånd. Personligheten har de fra fødselen av, og kan derfor trolig spores genetisk, men mor har utvilsomt også et ord med i laget.

INNFLYTELSE PÅ FOSTERSTADIET

Mange tenker kanskje at miljøets innflytelse starter idet føllet blir født. Det er i beste fall en

grov undervurdering av hoppas påvirkning på fosteret gjennom drektigheten. Fosteret deler blod med hoppa under fosterstadiet. Hoppas blod inneholder hormoner og næringsstoffer som varierer ut fra hennes velbefinnende, skapt av miljøet hun lever i. Den drektige hoppas miljø har derfor svært stor innvirkning på innholdet i blodet hennes, som igjen preger fosterets utvikling og videre dets fysiologiske egenskaper langt opp i voksen alder. Negative faktorer som stress, dårlig fôrtilgang, eller for god fôrtilgang under svangerskapet, kan sette evige spor hos avkommet, uavhengig av hvilke genetiske forutsetningene som ligger til grunn. Forskning viser at et høyt stressnivå under drektigheten fører til et høyt nivå av sirkulerende stresshormoner (cortisol). Ytterste konsekvens av dette er at avkommet utvikler en mindre hjerne, får lavere toleranse for stress og er klart predisponert for psykiske problemer. Så stor er hoppas innflytelse på avkommet, at mengden mat hun spiser under drektigheten kan gjøre store utslag på hennes avkoms appetitt og evne til å nyttiggjøre seg næringsstoffer i framtiden. Det kalles «metabolsk programmering».

MILJØ TRUMFER GENER

Fosteret forbereder seg på hvordan fôrtilgangen er «på utsiden», og justerer sin energiomsætning deretter. Fenomenet er vitenskapelig dokumentert både hos hester, og særlig blant mennesker. De som er interesserte i historie,

Visste du at...

... i teorien har hoppa større genetisk innflytelse på avkommet enn hingsten? Hoppas eggceller inneholder både cellekjerne med hoppas DNA, og i tillegg mitokondrier som i sin tur har eget DNA. Hingstens sædceller inneholder «bare» hans DNA. Mitokondrier arves derfor kun fra mor.

“
Vi vet at en sterk psyke kan gjøre en middelmådig hest god, og en svak psyke kan gjøre en god hest middelmådig
”

“ En dedikert oppasser har en uvurderlig rolle i å sørge for hestens mentale velvære

har hørt om hungersnøden som oppsto i Nederland under Tysklands okkupasjon i 1944, der over 20 000 mennesker sultet i hjel. Barna fra kvinnene som var gravide under denne tiden viste seg senere å ha 19 ganger større sannsynlighet for å utvikle sykkelig fedme og diabetes. Deres fordøyelsessystem var helt enkelt spesialisert på å nyttiggjøre seg hver minste kalori de fortærte, grunnet mangel på næringsstoffer under fosterstadiet.

Konklusjonen er at en sterk eller svak psyke preliminært kan være en genetisk arvelig egenskap, men miljømessige faktorer kan ha stor innflytelse på hvordan psykiske tilbøyeligheter kommer til uttrykk. En hest kan altså ha arvet en sterk psyke fra en av sine foreldre, men miljøet hesten lever i vil avgjøre hvorvidt den mentale styrken blomstrer – eller forvitrer.

KLAUSTROFOBISKE KUSKER

Fordelen med å ilegge en egenskap miljømessig innflytelse er at det gjør den påvirkelig. Vi kan i liten grad påvirke hestens mankehøyde eller farge, men psykiske egenskaper kan være høyt påvirkelige. Spørsmålet er om vi er til-

strekkelig bevisste på akkurat det. En hest med en sterk psyke er mer robust i sin natur. Han er mer tilgivelig overfor trenerens eller kuskers ved eventuelle feilvurderinger. En hest med en svakere psyke er ikke fullt så tilgivelig. Et feilgrep kan få store ringvirkninger. Det finnes utallige eksempler på hester som vinner gjentatte løp, selv etter et steinhardt løpsopplegg, og som siden mister «stå-på» viljen. De trekker seg oppunder mål eller allerede ut av siste sving. En trenger ikke være rakettforsker for å forstå, at repeterende hodeløse styringer

kan ta «litt piffen ut av en». «Vinnarskallen» kan lett smuldre bort mellom hendene på en klaustrofobisk kusk som har vanskelig for å la være å dra i høyretommen hver gang anledningen byr seg: «Motivasjon og livsgnist etterlyses: Sist sett hengende i tredjespor ved utgangen til siste bortre. Finnerlønn.»

FRA STARTRASK TIL USTYRLIG

Hester som ikke er all verdens raske ut fra start får nødvendigvis oftere tyngre løp. De må gå den lengste veien utvendig. Det betyr at for

“ De som ikke takler dette på sikt ender ofte opp med å ruse ukontrollert av sted

Få hester har vist mer vinnerinnstinkt enn Lannem Silje og Ulsrud Tea (bildet til venstre) de siste årene. Sistnevnte har i skrivende stund tatt 93 seirer, mens Lannem Silje tok 46 triumfer på sine 54 starter før hun la løpsskoene på hylla på grunn av skade i 2018. En som har utviklet et sterkt vinnerinstinkt i skyggen til Lannem Silje, er Odd Herakles (t.h). Proppfull av selvtillit gikk han ubeseiret gjennom fjoråret.

Foto: hesteguiden.com

Et forsiktig og litt skeptisk føll kan fort bli sky og engstelig med en mor som styrer med jernhånd

Hoppa har stor innflytelse på avkommet, det starter mens føllet fortsatt er et foster og deler blod med mor. Etter at føllet er født, fortsetter hoppa å påvirke avkommet.

TGN-foto/KK

å vinne, må de enten være sine konkurrenter fysisk overlegne, og/ eller være villige til å gå i kassa hver gang. Det sier seg selv at det blir vanskeligere dess høyere oppover i grunnlaget hesten klatrer. Derfor må en hest som ikke er tilstrekkelig startrask, ha en desto sterkere psyke. Hester som har fordel av å være startrask gir kusken større muligheter til å velge sin posisjon i løpet – så sant det finnes en mulighet for å justere tempo underveis, vel å merke. Det krever sitt av hestens mentale styrke å skulle sprinte maks fra start, hver eneste gang, uansett spor, for så å finne roen igjen et sted midtveis i løpet, og deretter igjen fyre opp alle sylindere ved synet av oppløpet. De som ikke takler dette på sikt ender ofte opp med å ruse ukontrollert av sted, uten å lytte til kuskens innstendige forespørsler om å disponere kreftene, og har følgelig lite igjen på tanken når målstreken nærmer seg.

GIKK PÅ EN SMELL, JA..

Noen ganger får vi se unike unghester i banen. De er fullstendig overlegne sine konkurrenter i både talent og vilje, og kjøres for å vinne løpet med størst mulig margin. Scenariet er imponerende å se på, og har utvilsomt høy underholdningsfaktor. Men fra hestens ståsted, og med videre karriere i tankene, er det da klokt å kjøre for å vinne med 40 meter, heller enn fire meter? I Kriteriet eller Derby, kanskje; om hesten er overjordisk god. Da har en i det minste ikke risikert fysisk og mental helse for noen usle tusenlapper.

De fysiske styrkene og svakhetene en løpshest har, må alltid ses i sammenheng med de psykiske styrkene og svakhetene han har, og begge må pleies innstendig. Kuskens valg av løpstaktikk kan ha en enorm innvirkning, både positiv og negativ på hestens psyke og videre motivasjon. I praksis kan det vanskelig unngås at løpshester får et unødvendig tøft løp fra tid til annen, men da er det essensielt at vi er bevisste på det – og tar grep for å bygge opp igjen hestens selvtillit og redusere potensielle negative ettervirkninger.

FRANSK STRATEGI

Så lenge hester ikke deler vår entusiasme for

laurbærkranser og sølv, må det nødvendigvis andre midler til for å motivere de. En velkjent strategi for å psyke opp hestene, er å kjøre det vi kaller for preparé. Hesten pakkes da inn i feltet og får ikke se dagens lys resten av løpet. Han skal gå i mål med full tank. Franskmennene og amerikanerne har visst dette lenge, og det fungerer hver gang. Når jeg sier at det fungerer hver gang, mener jeg ikke at hesten nødvendigvis vinner neste løp; jeg mener at hestens motivasjon for å vinne er større neste gang ut. Noen norske trenere benytter også prinsippet med å kjøre preparé, men kanskje først og fremst i hurtigarbeid med flere hester i feltet. I Løpsreglementet er det en egen paragraf som går på «kjøring om best mulig plassering», det er ikke lov for kusken å holde hesten tilbake. Men det trenger ikke stå i konflikt med det å gi hesten et passivt løp underveis for å bygge motivasjon.

Å TRIVES I ET DIKTATUR

En dedikert oppasser har en uvurderlig rolle i å sørge for hestens mentale velvære. Det finnes mange eksempler på hester som knytter nære bånd med sine menneskelige følgesvenner, som søker deres selskap og finner roen i deres nærvær. De av oss som har opplevd det, vet at det er noe helt spesielt, og at det vanskelig kan settes ord på. Hester er utpregede sosiale dyr av natur, og vi mennesker kan vanskelig erstatte rollen til en artsfrende, men vi kan være et positivt bidrag i hestens hverdag. Siden vi har tatt på oss oppgaven med å styre hestens liv ned til minste detalj, er det følgelig vårt ansvar å skape et miljø som ivaretar hestens grunnleggende behov og som innbyr til trygghet og harmoni. Å frata en hest muligheten for å sosialisere med andre hester er å frata den et av sine

mest fremtredende iboende behov. De fleste hester takler isolering dårlig, og en hverdag uten visuell eller fysisk kontakt med andre hester vil alltid gå på bekostning av dens mentale velvære.

SMÅ DETALJER AVGJØR

Dagens moderne travere er så proppet av de ypperste gener, at på toppnivå er det ofte små detaljer som avgjør om hesten lykkes i å hevde seg eller ikke. Summen av slike detaljer kan utgjøre en stor forskjell. En vesentlig detalj er hestens psyke, og den gjelder uansett hvilket nivå hesten befinner seg på. Hesten kan aldri bli den beste utgaven av seg selv, uten at noen har satt seg fore å sørge for at psyken er vel ivaretatt. En sterk psyke kan gjøre det enkle å bygge opp hestens selvtillit, og en svakere psyke kan gjøre det desto mer krevende. Like fullt må en anse at en grad av selvtillit er nødvendig for at hesten kan oppleve livsglede, og finne motivasjon til å takle de kravene vi stiller til den som løpshest.

TAPTE VINNERSKALLER

Nå skal det sies at langt fra alle føll som fødes i vårt langstrakte land har det som skal til for å bli en elitehest, men jeg tør påstå at vi har tapt noen verdige kandidater i kjølvannet av vår noe passive holdning til hestens mentale status. Budskapet er derfor: En hest kan gjerne ha arvet et sterk psyke og dermed gode forutsetninger for å utvikle en «vinnerkalle», men ved å lene seg passivt på de genetiske faktorene, og komfortabelt ignorere de miljømessige faktorene, vil en med stor sannsynlighet forkrøple enhver mulighet for at en slik enestående egenskap noensinne kan se dagens lys. ■